

Krystyn Matwijowski 20 IV 1936–1 X 2017

Z Krystynem znaliśmy się od lat 60. ubiegłego wieku. Łączyły nas wspólne zainteresowania historią czasów wczesnonowożytnych. Spotykaliśmy się zazwyczaj przy okazji różnych konferencji, przy przewodach doktorskich czy habilitacyjnych we Wrocławiu, Warszawie czy Toruniu. W ostatnich latach były to spotkania w czasie walnych posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, która była mu szczególnie bliska. Jesienią 2016 r. pisał do mnie w ostatnim liście: „Drogi Januszu! Jeszcze raz dziękuję za pomoc w zorganizowaniu informacji dla PAU. I przepraszam za kłopot związany z dotarciem do A. Tomczaka. Ukłony dla Twojej Pani. Krystyn”. Wcześniej przysłał mi także swoją ostatnią książkę *Studia i szkice z dziejów protestantyzmu na Śląsku. Od ukształtowania się wyznania do działalności piewotystów* (pod red. Leszka Ziátkowskiego, Wrocław 2015). Piszę o tym dlatego, że mimo niespotkania się z Krystynem na co dzień, śledziłem choć z oddali jego dokonania naukowe. Naturalnie, bez pomocy Pani Profesorowej Danuty Matwijowskiej, która udzieliła mi dodatkowych informacji o śp. Małżonku i ich Rodzinie, a także bez biogramów Profesora, opublikowanych przez jego uczniów i kolegów: o. Maurycego Niedzieli OP¹, Leszka Ziátkowskiego², Jerzego Maronia³

¹ O. M. L. Niedziela, *Nauczyciel w pamięci księdza zakonnika* [w:] *Między Lwowem a Wrocławiem. Księga jubileuszowa Profesora Krystyna Matwijowskiego*, pod red. B. Roka i J. Maronia, Toruń 2006, s. 5–6.

² L. Ziátkowski, *Krystyn Matwijowski – szkic do portretu uczonego* [w:] K. Matwijowski, *Studia i szkice z dziejów protestantyzmu na Śląsku*, pod red. L. Ziátkowskiego, Wrocław 2015, s. 231–234.

³ J. Maroń, *Profesor Krystyn Matwijowski, szkic do portretu badacza i wychowawcy* [w:] *Spoleczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej w epoce wczesnonowożytnej*, pod red. J. Maronia, F. Wolańskiego, L. Ziátkowskiego, Wrocław 2016, s. 9–17.

i Rościława Żerelika⁴, znacznie trudniej byłoby mi przygotować ten tekst.

Krystyn Jakub Matwijowski urodził się 20 kwietnia 1936 r. we Lwowie w rodzinie o patriotycznych tradycjach, zarówno ze strony ojca, jak i matki. Dziadek ze strony ojca, Leon Matwijowski, był tapicerem i konserwatorem tkanin. W okresie międzywojennym brał udział w konserwacji *Panoramy Raclawickiej*, a w czerwcu 1944 r. kierował pracami nad jej demontażem. Plótno zostało wówczas zabezpieczone w klasztorze bernardynów. W nocy z 21 na 22 lipca 1946 r. *Panorama* została przewieziona do Wrocławia. Dziadek Leon pozostał we Lwowie i tam zmarł 8 maja 1965 r. Ojciec Profesora, Leon Stanisław Matwijowski, studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, gdzie się doktoryzował na podstawie rozprawy *Prawo ormiańskie w dawnej Polsce*. Praca ukazała się drukiem w roku 1939, ale jej nakład po zajęciu Lwowa przez Rosjan został w znacznej części zniszczony. Ponownie ogłosił ją Profesor jako część swojej książki *Szkice z dziejów Ormian* (Wrocław 2010). Leon Stanisław Matwijowski (ur. 13 XI 1912, Lwów) brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r., broniąc kraju. Po klęsce Polski w tej wojnie z Niemcami udał się poprzez Rumunię do Francji, aby dołączyć do tworzonych tam wojsk polskich. Zginął w bitwie o Narwik 20 maja 1940 r. w 27. roku życia, w stopniu kaprala Samodzielnej Brygady Strzelców Podhalańskich. Został pochowany na cmentarzu Skole-Håkvik. Z kolei dziadek ze strony matki, Jakub Krzywoszyński, podpułkownik (w rezerwie od 1928 r.), w momencie wybuchu II wojny światowej pracował w Wydziale Wojskowym Urzędu Wojewódzkiego we Lwowie. Aresztowany wiosną 1940 r. przez NKWD i wywieziony do Kijowa, został skazany na karę śmierci i rozstrzelany prawdopodobnie w roku 1941. Synowie Jakuba Krzywoszyńskiego, a zarazem wujowie Profesora – Tadeusz i Janusz, jako podchorążowie Marynarki Wojennej wzięli udział w obronie ojczyzny w roku 1939. Janusz resztę wojny spędził w oflagu, a po wojnie osiedlił się w Anglii, natomiast Tadeusz zginął po kampanii wrześniowej, przedzierając się do Francji, do polskiej armii. Mama Profesora, Krystyna z Krzywoszyńskich (20 VIII 1915–15 III 1993), wraz ze swoją matką Olgą została wywieziona do Kazachstanu. Niestety, nie udało się im ewakuować z armią Andersa. Dzięki zaradności Olgi obie kobiety w 1944 r. udały się w drogę powrotną do Lwowa. Najpierw dotarła tam matka Profesora i ratując się przed aresztowaniem i ponowną wywózką, wstąpiła do Ludowego Wojska Polskiego. Krystyn Matwijowski wyjechał ze Lwowa do Krakowa wraz z babcią Olgą Krzywoszyńską (28 II 1889–

⁴ R. Żerelik, *W służbie Uniwersytetu i społeczeństwa. Jubileusz osiemdziesięciolecia urodzin Profesora Krystyna Jakuba Matwijowskiego*, Wrocławskie Studia Wschodnie, t. 20, 2016, s. 319–325.

8 XI 1970) ostatnim transportem w czerwcu 1946 r. Pierwsze powojenne lata spędził – wówczas chłopiec, potem młodzieniec – Krystyn Matwijowski w Domach Dziecka najpierw w Zakopanem, a później w Pszczynie. Tutaj w roku 1954 w Liceum Ogólnokształcącym zdał maturę. Najpierw próbował podjąć studia w roku 1955 w Szkole Głównej Służby Dyplomatycznej na Wydziale Dyplomatyczno-Konsularnym, ale z powodów rodzinnych musiał z nich zrezygnować. Wówczas podjął pracę jako instruktor, a później sekretarz prezydium Związku Młodzieży Polskiej w Zielonogórskiej Fabryce Dywanów. Pracował tu także jako tkacz. Od 1 października 1956 r. podjął studia zaoczne na kierunku historii, na Uniwersytecie Wrocławskim. Od października 1957 r. studiował już w trybie stacjonarnym. Wkrótce okazał się najlepszym studentem na roku, a od III roku studiów korzystał ze stypendium naukowego. Na V roku studiów pracował jako wychowawca w świdnickim Zakładzie Poprawczym, a następnie w dziale kadr WZGS „Samopomoc Chłopska”. W grudniu 1959 r. zawarł związek małżeński z koleżanką z roku studiów Danutą Łupińską, nauczycielką historii w liceum, a następnie (aż do przejścia na emeryturę w roku 2000) wykładowcą w Zakładzie Dydaktyki Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego. W roku 1961 uzyskał magisterium na podstawie pracy „Pietyści i ich działalność na Śląsku”, wykonaną na seminarium prof. Józefa Andrzeja Gierowskiego. Po studiach przez kilka miesięcy pracował w Liceum Ogólnokształcącym w Legnicy, aby od grudnia 1961 r. objąć stanowisko asystenta w Zakładzie Historii Polski i Powszechnej XVI–XVIII w., kierowanym przez prof. Władysława Czaplińskiego. Jego debiutem autorskim był artykuł *Z dziejów pietystów w księstwie cieszyńskim* („Sobótka”, 17, 1962, s. 165–189), stanowiący fragment pracy magisterskiej. Tematem pracy doktorskiej miały być rządy królewicza Jakuba Sobieskiego w Oławie. Materiały w archiwum we Wrocławiu do tego tematu okazały się zbyt skąpe. Dopiero od niedawna wiadomo, że archiwum Sobieskich znajduje się w Mińsku. Ostatecznie temat pracy doktorskiej brzmiał: „Formy rekreacji w późnofeudalnym Wrocławiu”. Obrona dysertacji doktorskiej odbyła się na Uniwersytecie Wrocławskim w roku 1966. Promotorem rozprawy był prof. Józef Andrzej Gierowski, a recenzentami prof. prof. Władysław Czapliński i Stanisław Herbst z Uniwersytetu Warszawskiego. Praca ta ukazała się w formie monografii pt. *Uroczystości, obchody i widowiska w barokowym Wrocławiu* (Wrocław 1969, ss. 216). Już w roku 1965 prof. Gierowski wrócił na Uniwersytet Jagielloński i teraz Krystyn Matwijowski, już jako adiunkt, znalazł się bezpośrednio w kręgu oddziaływania Szkoły Władysława Czaplińskiego, podejmującej badania nad polskim parlamentaryzmem w XVII w. Zaowocowało to pracą habilitacyjną pt. *Pierwsze sejmy z czasów panowa-*

nia *Jana III Sobieskiego* (Wrocław 1976, ss. 269). Kolokwium habilitacyjne miało miejsce w roku 1975, a 24 marca 1976 r. został powołany na stanowisko docenta, a po przejściu prof. Czaplńskiego na emeryturę objął kierownictwo Zakładu Historii Polski i Powszechnej XVI–XVIII w. W tym nurcie badawczym mieściła się kolejna jego monografia pt. *Sejm grodzieński 1678/1679* (Wrocław 1985, ss. 157). Ważna była, wspólna ze Stefanią Ochman-Staniszewską, publikacja tekstów źródłowych pt. *Historia Polski nowożytnej* (t. 1, Wrocław 1980, ss. 447; t. 2, Wrocław 1981, ss. 317). Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał 10 maja 1989 r., a profesora zwyczajnego – 1 kwietnia 1994 r. Z kolei 22 czerwca 1996 r. został wybrany na członka korespondenta Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie.

W dorobku naukowym prof. Matwijowskiego można wyróżnić następujące kierunki badawcze: 1. Historia Polski i Niemiec ze szczególnym uwzględnieniem dziejów parlamentaryzmu. 2. Historia Śląska (regionalizm – monografie miast). 3. Historia Kościołów katolickiego i ewangelickiego (zwłaszcza pietyzm) i wyznania mojżeszowego. Bibliografia prac prof. Matwijowskiego, opublikowana przez Jerzego Maronia⁵, liczy około 440 pozycji, wśród nich 7 monografii, 4 edycje źródłowe, 192 artykuły, 42 sprawozdania, 21 nekrologów i wspomnień, a także biogramy, bibliografie, indeksy i głośy w dyskusjach.

Prof. Matwijowski pełnił szereg funkcji organizacyjnych na Uniwersytecie Wrocławskim. W latach 1978–1981 był prodziekanem Wydziału Historyczno-Filozoficznego, a w roku 1984 został wybrany na dziekana tego Wydziału. Jednak już w listopadzie 1985 r. został odwołany z tego stanowiska przez ministra szkolnictwa wyższego. Decyzję argumentowano m.in. faktem złożenia legitymacji partyjnej PZPR po wprowadzeniu stanu wojennego w Polsce, ale także za obronę zatrzymywanych przez SB studentów i pracowników Wydziału oraz próbę zatrudnienia doc. Karola Modzelewskiego. Po zmianie ustroju politycznego w Polsce prof. Matwijowski pełnił w latach 1990–1993 funkcję dyrektora Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego. Był prezesem Oddziału i członkiem Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego oraz członkiem wielu towarzystw naukowych. Profesor wypromował 12 doktorów, spośród których kilku jest profesorami.

Tradycje humanistyczne są kultywowane także w rodzinie Profesora. Córka Teresa, rusycystka i historyk, obroniła pracę doktorską wykonaną pod kierunkiem prof. J. A. Gierowskiego na UJ; obecnie pracuje w Bib-

⁵ J. Maroń, *Bibliografia prac prof. dr hab. Krystyna Matwijowskiego* [w:] *Między Lwowem a Wrocławiem...*, s. 9–34; tenże, *Bibliografia prac Profesora Krystyna Matwijowskiego za lata 2006–2015* [w:] *Społeczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej...*, s. 21–27.

liotece Jagiellońskiej. Zięć Adam Kaźmierczyk jest profesorem historii, kierownikiem Zakładu Historii Żydów Instytutu Judaistyki UJ. Wnuczka Ewa ukończyła prawo i historię na UJ, a wnuk Maciej studiuje na Międzywydziałowym Studium Matematyczno-Przyrodniczym tejże uczelni. Ewa kontynuuje swoje zainteresowania na studiach doktoranckich w Instytucie Historii UJ.

Prof. Matwijowski był odznaczony Srebrnym (1975) i Złotym (1980) Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim (3 X 1990) i Oficerskim (18 VII 1990) Polonia Restituta, Medalem Komisji Edukacji Narodowej (14 X 1987) oraz rumuńskim Medalem Dymitra Cantemira (1974) i wielu innymi.

Zmarł 1 października 2017 r. Mszę św. za duszę zmarłego Profesora odprawił ks. bp prof. Jan Kopiec, ordynariusz gliwicki, w kaplicy na cmentarzu Grabiszyńskim we Wrocławiu 7 października. Pożegnanie akademickie miało natomiast miejsce 17 października w Oratorium Marianum.

Janusz Mallek